

2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda Önerilen Değişikliğe İlişkin İtiraz ve Değerlendirme Raporu

1. Giriş

Devlet koruması altında büyüyen çocuklar ve gençler, hayatın en hassas ve kırılgan gruplarından birini oluşturmaktadır. Bu bireylerin topluma güçlü ve eşit bireyler olarak katılabilmeleri için devlet tarafından sağlanan sosyal hizmet modelleri büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda **2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu** çerçevesinde yapılan düzenlemeler, korunma altındaki çocukların eğitim, barınma, istihdam ve sosyal uyum süreçlerini doğrudan etkilemektedir.

Kanunda yapılması planlanan değişiklik kapsamında yer alan;

“Korunma kararı veya bakım tedbiri kararı devam ederken fasılalı olarak geçen yararlanma süreleri dahil en az beş yıl kuruluş bakımı veya koruyucu aile sosyal hizmet modellerinden fiilen yararlanmak ve reşit olduğu tarih itibarıyla fiilen yararlanmaya devam ediyor olmak”

şartı, devlet korumasında büyüyen bireylerin önemli bir kısmının hak kaybına uğramasına yol açabilecek niteliktedir.

Bu nedenle söz konusu düzenleme **hukuki, sosyal ve insani boyutlarıyla yeniden değerlendirilmelidir.**

2. Çocuğun Üstün Yararı İlkesine Aykırılık

Çocuklara yönelik tüm kamu politikalarının temelinde “**çocuğun üstün yararı**” ilkesi bulunmaktadır. Bu ilke, hem ulusal mevzuatta hem de uluslararası sözleşmelerde açıkça kabul edilmiştir.

Özellikle **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** çocuklarla ilgili alınacak tüm kararlarda çocuğun üstün yararının esas alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ancak önerilen düzenleme:

- Koruma altına **geç yaşta alınan çocukları**
- Kurumdan **sistemsel kararlarla ayrılmak zorunda kalan gençleri**
- Kurum bakımından **kısa süre önce ayrılmış bireyleri**

hak kapsamı dışında bırakabilmektedir.

Bu durum **eşitlik ilkesini zedelemekte** ve çocukların kontrolü dışında gelişen durumlar nedeniyle hak kaybına yol açmaktadır.

3. Sosyal Hizmet Gerçekliği ile Uyuşmazlık

Sosyal hizmet uygulamalarında çocukların kurum bakımına alınma süreleri her zaman sabit değildir.

Birçok çocuk:

- Aile içi sorunlar,
- Ekonomik yoksulluk,
- İhmal ve istismar,
- Yargı kararlarının gecikmesi

gibi nedenlerle **geç yaşlarda devlet korumasına alınabilmektedir**.

Bu durumda çocukların korunma altında geçirdiği süre **5 yılı dolduramayabilir**. Ancak bu çocukların dezavantajlı durumu diğerlerinden daha az değildir.

Dolayısıyla hakların **süre şartına bağlanması**, sosyal hizmet gerçekliği ile örtüşmemektedir.

4. Sosyal Adalet ve Eşitlik Sorunu

Önerilen düzenleme aşağıdaki durumlarda ciddi eşitsizlikler yaratabilir:

- 4 yıl 11 ay kurum bakımında kalan bir birey haklardan yararlanamayacak,
- 5 yıl kalan bir birey yararlanabilecektir.

Bu tür **katı süre kriterleri**, sosyal adalet ilkesiyle bağdaşmamaktadır.

Devlet korumasında büyüyen bireylerin desteklenmesi gereken en kritik dönem **kurumdan ayrıldıktan sonraki geçiş sürecidir**.

Bu nedenle destek mekanizmaları sınırlandırılmak yerine **güçlendirilmelidir**.

5. Toplumsal Sonuçlar

Bu düzenlemenin yürürlüğe girmesi halinde:

- Kurum bakımından ayrılan gençlerin **istihdam olanakları azalabilir**.
- Sosyal uyum süreçleri zorlaşabilir.

- Devlet korumasında büyüyen gençlerin **toplumsal hayata entegrasyonu zayıflayabilir.**

Uzun vadede bu durum **sosyal eşitsizlikleri derinleştirebilir.**

6. Sonuç ve Öneriler

Devlet korumasında büyüyen çocukların hayatlarını güçlendiren politikalar **hak daraltıcı değil, hak genişletici** olmalıdır.

Bu doğrultuda;

1. Beş yıl süre şartı **yeniden değerlendirilmelidir.**
2. Devlet koruması geçmişli olan bireyler için **daha kapsayıcı bir düzenleme yapılmalıdır.**
3. Hakların belirlenmesinde süre yerine **bireyin korunma geçmişi ve sosyal ihtiyaçları esas alınmalıdır.**

Devlet korumasında büyüyen bireyler, toplumun en hassas kesimlerinden biridir. Bu nedenle yapılacak her düzenleme **sosyal devlet ilkesine ve çocuğun üstün yararı prensibine uygun şekilde yeniden ele alınmalıdır.**

Bu Düzenleme Aslında Devlet Korumasında Büyüyen Gençleri Cezalandırıyor

Devlet koruması altında büyüyen çocuklar ve gençler, hayatlarının en hassas dönemlerinde devletin himayesine emanet edilmiş bireylerdir. Sosyal devlet anlayışı gereği bu bireylerin korunması, güçlendirilmesi ve toplumsal hayata eşit bireyler olarak katılmalarının sağlanması temel bir sorumluluktur. Bu çerçevede yürürlükte olan **2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu**, devlet koruması altındaki çocukların eğitim, bakım ve istihdam gibi temel haklarını güvence altına almak amacıyla oluşturulmuştur.

Ancak önerilen düzenlemelerde yer alan bazı şartlar, koruma altındaki gençlerin yaşam gerçeklikleri dikkate alınmadan hazırlanmış görünmektedir. Özellikle **kurumdan izinsiz ayrılma süresine ilişkin katı sınırlar ve belirli sürelerle hizmetten yararlanma şartı**, birçok gencin haklardan yararlanmasını fiilen engelleyebilecek niteliktedir.

Devlet koruması altında büyüyen çocukların bir kısmı;

- kurum içi uyum sorunları,
- psikolojik travmalar,
- akran zorbalığı,
- aile baskısı,
- zorla evlendirilme riski,
- ergenlik döneminin getirdiği sosyal ve duygusal sorunlar

gibi nedenlerle zaman zaman kurumdan ayrılabilir. Bu durumların tamamını yalnızca “kural ihlali” olarak değerlendirmek ve buna bağlı olarak bireyleri haklardan mahrum bırakmak, sosyal hizmet anlayışı ile bağdaşmamaktadır.

Oysa çocuk koruma sisteminin temel amacı **cezalandırmak değil korumaktır**. Çocukların yaşadığı zorlukların nedenlerini araştırmak, onları desteklemek ve yeniden toplumsal hayata güçlü şekilde katılmalarını sağlamak devletin asli görevidir.

Bu bağlamda **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, çocuklarla ilgili alınacak tüm kararların **çocuğun üstün yararı** gözetilerek alınmasını zorunlu kılmaktadır. Hakların süre, disiplin veya kurumsal prosedürlere bağlanarak daraltılması, bu ilkenin ruhuyla çelişmektedir.

Önerilen düzenleme bu haliyle;

- kurum bakımından çeşitli nedenlerle ayrılmak zorunda kalan gençleri,
- geç yaşta devlet korumasına alınan çocukları,
- kurumsal sorunlar nedeniyle sistem dışına itilen bireyleri

hayatlarının en kritik döneminde devlet desteğinden mahrum bırakma riski taşımaktadır.

Bu durum, devlet korumasında büyüyen gençlerin zaten kırılgan olan yaşam koşullarını daha da zorlaştırabilir ve toplumsal eşitsizlikleri derinleştirebilir.

Sonuç olarak, devlet koruması altında büyüyen gençlere yönelik düzenlemelerin amacı hakları daraltmak değil, **onları güçlendirmek ve hayata eşit şartlarda başlamalarını sağlamak** olmalıdır. Bu nedenle söz konusu düzenlemenin yeniden değerlendirilmesi ve daha kapsayıcı, adil ve insan odaklı bir yaklaşım benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Kurumdan İzinsiz Ayrılma Şartına İlişkin Değerlendirme ve İtiraz

Teklifte yer alan;

“14 yaşını doldurduğu tarihten itibaren kuruluştan ya da koruyucu aile yanından hizmet aldığı süre boyunca fasılalı da olsa Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı kayıtlarına göre 90 günden fazla izinsiz ayrılmamış olmak”

şartı, devlet koruması altında büyüyen çocukların yaşadığı gerçeklikler dikkate alındığında **ciddi hak kayıplarına yol açabilecek niteliktedir.**

1. Çocuğun Davranışı ile Kurumsal Sorunların Karıştırılması

Kurum bakımından izinsiz ayrılma durumları çoğu zaman yalnızca çocuğun bireysel tercihten kaynaklanmamaktadır. Sosyal hizmet alanındaki saha deneyimleri göstermektedir ki;

- Kurum içi uyum sorunları

- Psikolojik baskı veya akran zorbalığı
- Kurum personeli ile yaşanan problemler
- Aile ile yeniden bağ kurma çabası
- Ergenlik dönemi davranışları

gibi nedenlerle çocuklar zaman zaman kurumdan ayrılabilir.

Bu durumların **otomatik olarak hak kaybı nedeni sayılması**, çocuğun yaşadığı sorunların göz ardı edilmesine neden olacaktır.

2. Çocuğun Görüşünün Dikkate Alınmaması

Çocuklarla ilgili alınan kararlarda **çocuğun görüşünün alınması** temel bir ilkedir. Bu ilke **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kapsamında açıkça düzenlenmiştir.

Ancak söz konusu düzenleme;

- Çocuğun neden kurumdan ayrıldığını araştırmadan
- Kurum içindeki olası sorunları değerlendirmeden

doğrudan **hak kaybı sonucu doğurmaktadır.**

Bu yaklaşım, çocuğun iradesini ve yaşadığı koşulları dikkate almayan **cezalandırıcı bir uygulamaya dönüşme riski taşımaktadır.**

3. Zorla Evlendirme ve İstismar Riski Taşıyan Durumlar

Sahada karşılaşılan önemli bir gerçeklik de bazı çocukların:

- **zorla evlendirilmesi,**
- aile baskısı nedeniyle kurumdan kaçırılması,
- istismar veya tehdit nedeniyle kuruma dönememesi

gibi nedenlerle sistem dışında kalabilmesidir.

Bu gibi durumlarda çocukların **mağduriyetine rağmen hak kaybına uğraması**, sosyal devlet ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

4. Sosyal Hizmet Yaklaşımı ile Uyuşmazlık

Sosyal hizmet sisteminin temel amacı çocukları cezalandırmak değil, **korumak ve güçlendirmektir.**

Bu nedenle;

- kurumdan izinsiz ayrılma durumlarının **nedenleri araştırılmalı**,
- çocukların yaşadığı sorunlar **bireysel değerlendirme ile ele alınmalı**,
- hak kaybı yerine **rehabilitasyon ve destek mekanizmaları** uygulanmalıdır.

Aksi halde düzenleme, koruma altındaki çocukların en zor dönemlerinde **devlet desteğinden tamamen mahrum kalmalarına yol açabilir.**

5. Sonuç

“90 günden fazla izinsiz ayrılmamış olmak” şartı;

- kurum içi sorunlar yaşayan çocukları,
- zorla evlendirilen veya aile baskısı yaşayan çocukları,
- psikolojik veya sosyal sebeplerle kurumdan ayrılan gençleri

hak kapsamı dışında bırakma riski taşımaktadır.

Bu nedenle söz konusu şartın **yeniden değerlendirilmesi ve daha adil, bireysel değerlendirmeye dayalı bir sistem kurulması** gerekmektedir.

Tek Seferlik İstihdam Hakkına İlişkin Düzenlemenin Değerlendirilmesi

Teklifte yer alan;

“Hak sahipleri bu madde kapsamındaki istihdam hakkından yalnızca bir defa faydalanabilirler. Hak sahiplerinden herhangi bir kamu kurum ve kuruluşuna yerleştirilip atama onayı alınanlar ile kamu kurum ve kuruluşlarına ait kadro ve pozisyonlara her ne surette olursa olsun atananlar ve 7528 sayılı Kanuna göre hazırlık eğitimine alınanlar bu maddede verilen hakkı kullanmış sayılır.”

şeklindeki düzenleme, devlet koruması altında büyüyen gençlerin istihdam hakkı bakımından **ciddi mağduriyetler doğurabilecek bir uygulamaya yol açma riski taşımaktadır.**

Devlet korumasında yetişen bireyler için kamu istihdamı, yalnızca bir iş fırsatı değil aynı zamanda **toplumsal hayata güvenli bir başlangıç imkânıdır.** Bu nedenle bu hakkın kullanımına ilişkin düzenlemelerin son derece hassas ve adil bir şekilde yapılması gerekmektedir.

1. Atama Yapıldığı Halde Göreve Başlatılmama Sorunu

Uygulamada sıkça karşılaşılan durumlardan biri, hak sahibinin bir kamu kurumuna atanmış olmasına rağmen çeşitli nedenlerle göreve başlatılmamasıdır. Özellikle;

- devam eden bir **mahkeme süreci**,
- geçmişte verilmiş bir **adli ceza**,
- güvenlik soruşturması veya idari değerlendirme süreçleri

gibi nedenlerle bazı kurumlar ataması yapılan kişileri göreve başlatmamaktadır.

Bu durumda kişi fiilen kamu görevine başlamamış olmasına rağmen, düzenleme gereği **istihdam hakkını kullanmış sayılmaktadır.**

Bu durum açıkça **hakkın fiilen kullanılmadan sona ermesi** anlamına gelmektedir.

2. Sosyal Devlet İlkesi ile Uyuşmazlık

Devlet korumasında büyüyen gençlerin önemli bir kısmı hayatlarının erken dönemlerinde çeşitli sosyal ve psikolojik zorluklarla karşılaşmıştır. Bu nedenle bu bireylerin toplumsal hayata güçlü şekilde katılabilmesi için devletin **destekleyici ve telafi edici politikalar uygulaması** gerekmektedir.

Ancak söz konusu düzenleme;

- göreve başlatılmayan bireylerin
- fiilen çalışmaya başlamadan
- tek seferlik istihdam hakkını kaybetmesine

neden olabilmektedir.

Bu yaklaşım, sosyal devlet ilkesinin ruhuna uygun değildir.

3. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi

Çocuk koruma sisteminden çıkan bireylerle ilgili tüm düzenlemelerde temel referans **çocuğun üstün yararı** olmalıdır. Bu ilke uluslararası hukukta da açık şekilde yer almaktadır ve **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kapsamında devletlerin çocukların geleceğini koruyacak politikalar geliştirmesini zorunlu kılmaktadır.

Fiilen göreve başlamayan veya başlatılmayan bir bireyin, bu haktan yararlanmış kabul edilmesi **çocuğun üstün yararı ilkesine uygun değildir.**

4. Olası Mağduriyetler

Bu düzenleme uygulamada şu sonuçlara yol açabilir:

- Ataması yapılmasına rağmen göreve başlatılmayan gençlerin **istihdam hakkını tamamen kaybetmesi**
- Devlet korumasından ayrılan bireylerin **iş güvencesinden mahrum kalması**
- Zaten dezavantajlı olan bu grubun **sosyal ve ekonomik hayatta daha da zorlanması**

Bu nedenle düzenlemenin mevcut haliyle uygulanması, koruma sisteminden çıkan bireylerin hayatlarını kolaylaştırmak yerine **daha da zorlaştırabilir.**

5. Sonuç ve Öneri

Devlet korumasında büyüyen bireylere tanınan istihdam hakkı, yalnızca bir prosedür değil **hayata tutunma fırsatıdır.**

Bu nedenle;

- fiilen göreve başlamayan bireylerin istihdam hakkının kullanılmış sayılmaması,
- göreve başlatılmama durumlarında yeniden yerleştirme imkânının sağlanması,
- hak kaybını önleyen daha adil bir mekanizmanın oluşturulması

gerekmektedir.

Bu düzenleme mevcut haliyle değerlendirildiğinde, devlet korumasında büyüyen gençlerin korunması gereken haklarını daraltmakta ve **çocuğun üstün yararı ilkesine uygun düşmemektedir.**

Bu Madde Aslında Devlet Korumasında Büyüyen Gençlerin İstihdam Hakkını Fiilen Ortadan Kaldırıyor

Devlet koruması altında büyüyen çocuklar ve gençler, hayatın en kırılgan ve dezavantajlı gruplarından birini oluşturmaktadır. Bu bireylerin eğitim, barınma ve istihdam gibi temel haklara erişimi, sosyal devlet anlayışının en önemli göstergelerinden biridir. Bu kapsamda **2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu**, devlet korumasında büyüyen bireylerin toplumsal hayata güçlü bir başlangıç yapabilmeleri için kamu kurumlarında istihdam imkânı tanımaktadır.

Ancak teklif edilen düzenlemede yer alan “istihdam hakkından yalnızca bir kez faydalanılabileceği” ve **atama onayı alınmasının dahi bu hakkın kullanılmış sayılması** yönündeki hüküm, uygulamada ciddi mağduriyetlere yol açabilecek niteliktedir.

Uygulamada birçok durumda, hak sahibi bir kamu kurumuna atanmış olsa bile çeşitli nedenlerle göreve başlatılmamaktadır. Özellikle;

- devam eden adli süreçler,
- geçmişte verilmiş cezalar,
- güvenlik soruşturması veya idari değerlendirmeler

gibi sebeplerle bazı kurumlar ataması yapılan bireylerin göreve başlamasına izin vermemektedir. Bu durumda kişi fiilen kamu görevine başlamamış olmasına rağmen, düzenleme gereği istihdam hakkını kullanmış sayılmaktadır.

Bu durum, **fiilen kullanılmamış bir hakkın sona erdirilmesi** anlamına gelmektedir.

Devlet korumasında büyüyen bireyler için kamu istihdamı yalnızca bir iş imkânı değildir; aynı zamanda **hayata tutunma, sosyal güvenceye kavuşma ve topluma güçlü bir şekilde katılma fırsatıdır.** Bu nedenle bu hakkın kullanımına ilişkin düzenlemelerin son derece hassas bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Önerilen düzenleme mevcut haliyle;

- göreve başlatılmayan bireylerin istihdam hakkını tamamen kaybetmesine,
- devlet korumasından ayrılan gençlerin iş güvencesinden mahrum kalmasına,
- zaten dezavantajlı olan bu grubun sosyal ve ekonomik açıdan daha da zorlanmasına

neden olabilecek sonuçlar doğurabilir.

Oysa çocuk koruma sisteminin temel amacı bireyleri cezalandırmak değil, onları güçlendirmektir. Bu yaklaşım hem sosyal devlet ilkesinin hem de **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kapsamında kabul edilen **çocuğun üstün yararı** ilkesinin gereğidir.

Sonuç olarak, atama yapılmasına rağmen fiilen göreve başlamayan bireylerin bu haktan yararlanmış sayılması, devlet korumasında büyüyen gençlere tanınan istihdam hakkını **fiilen ortadan kaldırma riski taşımaktadır**. Bu nedenle düzenlemenin yeniden değerlendirilmesi, hak kaybını önleyecek daha adil ve kapsayıcı bir sistem oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Devlet korumasında büyüyen gençler için istihdam hakkı bir ayrıcalık değil, **hayata eşit şartlarda başlama imkânıdır**. Bu hakkın daraltılması değil, güçlendirilmesi sosyal devlet anlayışının gereğidir.

Uygulama Mekanizmasının Eksikliği Nedeniyle Hakkın Fiilen Kullanılamaması

Düzenlemede yer alan hükümlere göre, devlet korumasından yararlanmış bireylerin kamu kurumlarına yerleştirilmesi durumunda kadroların otomatik olarak ihdas edilmiş sayılması ve özel sektörde çalışmaları halinde sigorta primlerinin belirli sürelerle Hazine tarafından karşılanması öngörülmektedir. Bu kapsamda sigorta primlerine ilişkin düzenlemeler **5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu** ve işsizlik sigortasına ilişkin hükümler ise **4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu** çerçevesinde belirlenmektedir.

Kağıt üzerinde bakıldığında bu düzenleme, devlet korumasından ayrılan gençlerin istihdamını teşvik etmeyi amaçlayan önemli bir destek mekanizması gibi görünmektedir. Ancak uygulamada karşılaşılan sorunlar, bu hakkın fiilen kullanılmasını ciddi şekilde zorlaştırmaktadır.

1. Uygulamada Erişim Sorunu

Koruma sisteminden ayrılan bireylerin iş başvurularının önemli bir kısmı **Türkiye İş Kurumu** aracılığıyla yürütülmektedir. Ancak mevcut uygulamada;

- İŞKUR sisteminde korumadan ayrılan bireylere özel **açık ve belirgin bir başvuru seçeneği bulunmaması**,
- bu hakka ilişkin **ayrı bir başvuru kategorisi veya yönlendirme mekanizmasının olmaması**,
- işverenlerin bu teşvik hakkında **yeterince bilgilendirilmemesi**,

gibi nedenlerle birçok genç bu destek mekanizmasından haberdar olamamakta veya başvuru süreçlerinde ciddi zorluklar yaşamaktadır.

2. Teşvik Var, Erişim Yok

Düzenleme ile özel sektör işverenlerine önemli bir prim teşviki sağlanmaktadır. Buna göre;

- sigortalı ve işveren hissesi primleri,
- işsizlik sigortası primleri

belirli bir süre boyunca Hazine tarafından karşılanmaktadır.

Ancak uygulamada;

- işverenler bu teşvikten çoğu zaman **haberdar değildir**,
- korumadan ayrılan gençler **sistemde görünür bir statüye sahip değildir**,
- başvuru süreci **pratik ve erişilebilir değildir**.

Bu nedenle düzenlemede tanımlanan teşvikler **kâğıt üzerinde var olmakla birlikte uygulamada sınırlı şekilde kullanılabilir**.

3. Çocuğun Üstün Yararı İlkesi Açısından Değerlendirme

Devlet korumasından ayrılan bireyler için istihdam yalnızca ekonomik bir konu değil, aynı zamanda **toplumsal uyum ve bağımsız yaşamın en önemli araçlarından biridir**.

Bu nedenle oluşturulan sistemlerin;

- kolay erişilebilir,
- şeffaf,
- yönlendirici

olması gerekmektedir.

Çocuklarla ilgili tüm kamu politikalarında temel referans olan **çocuğun üstün yararı ilkesi**, **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme** kapsamında da açık şekilde ifade edilmiştir.

Eğer bir hak tanımlanıyor ancak bu hakka erişimi sağlayacak uygulama mekanizmaları yeterince oluşturulmuyorsa, bu durum hakkın **fiilen kullanılmasını engelleyebilir**.

4. Sonuç ve Öneriler

Devlet korumasından ayrılan gençler için oluşturulan istihdam ve teşvik mekanizmalarının etkili olabilmesi için:

- İŞKUR sisteminde korumadan ayrılan bireyler için **ayrı ve görünür bir başvuru kategorisi oluşturulmalı**,
- işverenlere yönelik **bilgilendirme ve teşvik tanıtımları artırılmalı**,
- başvuru süreçleri **daha kolay ve erişilebilir hale getirilmelidir**.

Aksi halde iyi niyetle oluşturulan teşvik mekanizmaları uygulamada yeterince kullanılmayacak ve devlet korumasından ayrılan gençlerin istihdam fırsatlarına erişimi sınırlı kalacaktır.

Bu nedenle düzenlemelerin yalnızca hukuki metinlerde değil, **uygulama mekanizmalarında da çocuğun üstün yararını gözeten bir yaklaşımla güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.**